

Секція: Культурологія та лінгвістика. Функціонально-прагматичні та номінативно-когнітивні аспекти романо-германських мов

Етнокультурні особливості становлення німецької національної ментальності

Корольова Н.О.

кандидат філологічних наук

викладач кафедри німецької філології

ДВНЗ «Прикарпатський національний

університет імені Василя Стефаника»

Проблема вивчення відображення мовою мисленневих структур, притаманних певному етносу, сягає від В. фон Гумбольдта та О. О. Потєбні до наших часів. У сучасних дослідженнях національна ментальність трактується як своєрідний тип, образ мислення, соціально-психологічні установки, специфічний спосіб сприйняття об'єктивної реальності [2; 3; 4; 5; 6; 13]. Динаміка розвитку національної ментальності етносу, за словами П. Дінцельбахера, адаптується до історико-соціальних обставин та певної епохи [4, с. 23-28].

Доцільність аналізу ментальної специфіки етносу у взаємозв'язку із його культурою та мовою як засобом її вербалізації стверджується у дослідженнях таких науковців як А. Вежбицька [1]; А.М. Приходько [6]; О.М. Ракітіна [7]; О.С. Селіванова [8]; О.Б. Ткаченко [9]; А.О. Флакман [10]; М.А. Хакуй [11].

Німецька національна свідомість сформувалась під впливом геополітичних та історичних особливостей. Природні умови країни сприяли відокремленню територій. А.О. Флакман зазначає, що наявність природних меж у вигляді гір, пагорбів, річок і озер призвело до появи культурних і політичних кордонів між регіонами, появи величезної кількості діалектів і багатовікової роздробленості. Лише в 1990 році відбулося об'єднання країни [10, с. 144-169].

Орієнтуючись на дослідження цінностей німецького народу XV-XIX століть істориком П. Мюнхом (Peter Münch), Г. Баузіnger (H. Bausinger) наголошуює, що моральні орієнтири ментальної сфери сучасного німецького

народу характеризуються симбіозом традиційних та нових цінностей: результати репрезентативного опитування громадян Німеччини 90-х років ХХ століття демонструють такі домінуючі орієнтири, як *Ordnung* (порядок), *Fleiß* (старанність), *Pünktlichkeit* (пунктуальність) [11, с. 30]. П. Мюнх стверджує, що такі фундаментальні цінності закріпилися в німецькій свідомості у ХVІІІ столітті [16, с. 9], адже саме тому періоду притаманні такі центральні чесноти, як *Ordnung* (порядок), *Fleiß* (старанність), *Disziplin* (дисципліна), *Sparsamkeit* (ощадливість).

Важкий побут і постійні війни в епоху раннього Середньовіччя приводили до жорстокості, а оскільки розвиток суспільства відображається в його культурі, то одним з найяскравіших прикладів епічних творів того часу є, на думку деяких дослідників, “*Nibelungenlied*” (“Пісня про Нібелунгів”) [Там само].

Особливістю німецького героїчного епосу є невід’ємний взаємозв’язок радості та страждань і смерті, які ніби передбачені одні одними у своїй єдності. Фаталізм пояснюється давньою вірою германців у Долю, яку слід прийняти по-можливості активно, не уникаючи її. Вказівка на таке сприйняття дійсності міститься у перших рядках твору: *Viel Wunderdinge melden die Mären alter Zeit / von preiswerthen Helden, von großer Kühnheit, / von Freud und Festlichkeiten, von Weinen und von Klagen, / von kühner Recken Streiten mögt ihr nun Wunder hören sagen* [17]. Очевидно, з метою підкреслити таку двоїстість у сприйнятті навколишньої дійсності давніми германцями, автор використовує антитезу, ніби попереджаючи читача заздалегідь про страждання, які чекають на героїв епосу попереду: він зможе дізнатися “*про радість та святкування, про сльози і жалі*” (“*Von Freud und Festlichkeiten, von Weinen und von Klagen*”) головних героїв. Твір насичений натяками на майбутні нещастя героїв, опис їх прагнень, мрій майже постійно перегукується із зображенням наслідків. Наприклад, вже пророкування майбутнього вінчання Крїмхільди із Зігфрідом містить посилення на вбивство героя ріднею дружини та на пізнішу жорстоку помсту вдови за таку підлість: *Das war derselbe Falke, den jener Traum ihr bot, / den ihr beschied die Mutter. Ob seinem frühen Tod / den nächsten Anverwandten gab sie blutgen Lohn!* [17]. На це вказує

метафоричне зображення сну про сокола як символу майбутньої зустрічі із Зігфрідом (*das war derselbe Falke, den jener Traum ihr bot*), проте нам відразу ж пропонується дізнатись про його швидку смерть (*ob seinem frühen Tod*). Очевидно, необхідність кривавої помсти вважалась неодмінним атрибутом побуту наповненого війнами існування давніх германців.

На думку Г. Баузінгера (H. Bausinger), Реформація та Мартін Лютер, з якими пов'язують становлення німецької нормативної мови, а також діяльність видатних німецьких класичних філософів, стали прерогативними факторами впливу на формування сучасної ментальності німецького народу, [11, с. 96; 13, с. 15]. Такої ж думки дотримується П. Мюнх (P. Münch), наголошуючи на періоді становлення сучасних домінуючих рис німецької ментальності, а саме XVIII столітті, тобто післяреформаційного періоду. Ще в XVI столітті, стверджує історик, німецькому народу приписували такі риси характеру, як надмірна любов до різноманітних радостей життя, тяга до алкоголю, відсутність міри та самоконтролю [16, с. 14]. До боротьби з таким світосприйняттям закликає у 1520 році Мартін Лютер у своїй праці “An den christlichen Adel deutscher Nation”, проголошуючи порядок (*Ordnung*) волею Бога, який створив верховну владу з метою його дотримання [13, с. 56-57].

Аналізуючи особливості ментальних характеристик німців періоду панування націонал-соціалізму, деякі історики стверджують, що базисне для етнічної психології цього народу прагнення до впорядкування навколишнього світу та власного внутрішнього виміру виявлялося та характеризувалося в цей час як *Kalkulierbarkeit* (передбачуваність), *Gewissheit* (впевненість), *Effizienz* (ефективність), *Zuverlässigkeit* (надійність), *Sicherheit* (безпека) [16, с. 128]. Б. Нусс пов'язує з розумінням порядку також обов'язок (*Pflicht*) та національну готовність німців підкорятись авторитету [Там само]. Друга половина XX ст. характеризується домінантністю серед складових порядку його фактичної реалізації у забезпеченні безпеки (*Sicherheit*) та стабільності (*Stabilität*). Опитування німецьких громадян, проведені Г. Баузінгером (H. Bausinger), засвідчують, що і на початку XXI століття ця ментальна риса не втратила своєї

базисної позиції в етнопсихології німецького народу [10, с. 103; 18, с. 87].

Література:

1. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание. / Анна Вежбицкая. – М.: Слово, 1997. – 489 с.
2. Гуревич А.Я. Проблема ментальностей в современной историографии. В книге Всеобщая история: Дискуссии, новые подходы. / Арон Яковлевич Гуревич. – Вып. 1., – М.: Наука, – 1989. – 226 с.
3. Гуревич А.Я. Средневековый героический эпос германских народов. Вступ. статья в книге “Беовульф. Старшая Эдда. Песнь о Нибелунгах” // Библиотека всемирной литературы. Серия первая. Том 9. / Арон Яковлевич Гуревич. – М.: Художественная литература, 1975. – 750 с.
4. Дінцельбахер П. Історія європейської ментальності. Серія: Культурологія / Петер Дінцельбахер та ін.; за редакцією Петера Дінцельбахера. – К.: Літопис, 2004. – 722 с.
5. Опарин М.В. Языковая репрезентация базового этноспецифического концепта: синхронно-диахронный аспект. Марк Васильевич Опарин. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук: 10.02.19. “теория языка”; Курганский государственный университет – Ижевск, 2010.
6. Приходько А.М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / Анатолій Миколайович Приходько. – Запоріжжя: Прем'єр, 2008. – 322 с.
7. Ракитина О.Н. Признаки концепта ГОРА и их актуализация в значении слова (на материале русских и немецких сказок) / Ольга Николаевна Ракитина // Проблемы вербализации концептов в семантике языка и текста. Ч. 2. Волгоград, 2003. – С. 291-192.
8. Селіванова О.О. Світ свідомості в мові / Олена Олександрівна Селіванова. – Черкаси: Ю. Чабаненко, 2012. – 488 с.
9. Ткаченко О.Б. Мовні критерії національної ментальності // Орест Борисович Ткаченко. – Нова філологія, – 2001. – № 1. – С. 23-65.

10. Флакман А.А. Немецкий язык как отражение ментальности его носителей: Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук: 10.02.04 “Германские языки” / Анна Александровна Флакман; Нижегородский государственный лингвистический университет имени Н.А. Добролюбова – Нижний Новгород, 2005. – 191 с.
11. Хакуй М.А. Лингвокогнитивные способы экспликации ментальности личности Джона Голсуорси (на материале романа «Сага о Форсайтах»): Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук: 10.02.19 “Теория языка” / Марина Адамовна Хакуй; Адыгейский государственный университет – Майкоп, 2011. – 271 с.
12. Bausinger H. Typisch deutsch. Wie deutsch sind die Deutschen? / Hans Bausinger. – München: C.H. Beck Verlag, 2005. – 89 S.
13. Craig G.A. Über die Deutschen. / Gustaw Craig. – München: Verlag C.H. Beck, – 1991. – 392 S. 246
14. Luther M. An den Christlichen Adel deutscher Nation / Martin Luther // Frühneuhochdeutsche Texte. – Ausgewählt und eingeleitet von G. Kettmann. – Leipzig: VEB Bibliographisches Institut, 1971. – 304 S.
15. Müller J.-D. Das Nibelungenlied. / Joseph Müller – Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2002. – 176 S.
16. Münch P. Ordnung, Fleiß und Sparsamkeit. Texte und Dokumente zur Entstehung der „bürgerlichen Tugenden“. / Peter Münch. – München: Carl Hanser Verlag, 1984. – 146 S.
17. Nibelungenlied / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gutenberg.spiegel.de/buch/das-nibelungenlied-5833/1>
18. Nuss B. Das Faust-Syndrom. Ein Versuch über die Mentalität der Deutschen / Boris Nuss. – Bonn; Berlin: Bouvier Verlag, 1993. – 213 S.
19. Weisgerber L. Das Menschheitsgesetz der Sprache. 2. Auflage / Leo Weisgerber – Heidelberg: Quelle & Meyer Verlag, – 1964. – 202 S.